

НАЦИОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНЫЙ КОМПОНЕНТ В АСПЕКТЕ КУЛЬТУРОЛОГИИ

С.У. Андрыеўская (Наваполацк, Беларусь)

КАМУНІКАТЫЎНАЕ КАНСТРУЯВАННЕ САЦЫЯЛЬНАЙ ПРАСТОРЫ Ў ТРАДЫЦЫЙНАЙ БЕЛАРУСКАЙ СЯМ'І

Паводле вызначэння некаторых даследчыкаў, традыцыя – гэта сукупнасць элементаў сацыяльнай і культурнай спадчыны, якія перадаюцца ад пакалення да пакалення і захоўваюцца ў пэўным грамадстве, класе, сацыяльных групх на працягу доўгіх часоў, ахопліваюць аб'екты сацыяльнай спадчыны (матэрыяльныя і духоўныя каштоўнасці), а таксама працэс і спосабы яе перадачы; у якасці традыцый выступаюць пэўныя грамадскія законы: нормы паводзін, каштоўнасці, ідэі, звычай, абрады [1, с. 21]. Інакш кажучы, адбываецца канструяванне сацыяльнай прасторы ў адпаведнасці з грамадскімі каштоўнасцямі мінулых пакаленняў. Сродкам такога канструявання ў грамадстве з'яўляецца вербальная і невербальная камунікацыя. Для любога грамадства першаснай адзінкай камунікацыі з'яўляецца сям'я.

Этнічныя традыцыі – гэта сукупнасць інфармацыйных элементаў з этнічнай адметнасцю ў матэрыяльным і духоўным жыцці, а таксама спосабы іх трансмісіі ў рамках пэўнага этнасу. Этнічныя традыцыі беларускага народа характарызуюцца пэўнымі адметнасцямі ў культуры, побыце, мастацтве і перадаюцца праз лад жыцця, традыцыйныя рамёствы, сямейныя і грамадскія адносіны, маральныя нормы і правілы, падзяляюцца на працоўныя, сямейныя, грамадскія, рэлігійныя, каляндарныя [1, с. 23].

Традыцыйная культура беларусаў існавала і развівалася ў межах сямейнага роду – вясковай абшчыны. Перадача народнай культуры паміж пакаленнямі адбывалася паводле прынцыпу: рабі, як я (так званая дэманстратыўная антрапатэхніка). Грамадства праз сям'ю і абшчыну кантралявала працэс фарміравання новага члена і, перш чым прыняць яго ў дарослы калектыў, падвяргала даволі складаным іспытам. У традыцыйным грамадстве асабліва першаснай сацыялізацыі з'яўляліся бацькі, дзяды, сваякі.

З першых дзён жыцця дзіцяці ішло паступовае, нязмушанае і адназначнае ўзросту ўвядзенне фальклорна-этнаграфічнага локуса: калыханкі, забаўвальнічылкі, гульні, цацкі, загадкі, прыказкі, прымаўкі, казкі, дзіцячыя паданні і легенды. Адметную ролю ў выхаванні дзяцей адыгрывалі і непасрэдны ўдзел у каляндарных і сямейных святах і абрадах, дзе выконвалі строга рэгламентаваныя традыцыямі абрадавыя функцыі. Засваенне святочна-абрадавай і фальклорнай спадчыны ішло паралельна ў адпаведнасці з народным разуменнем сувязі паміж функцыянальным і структурным узростам дзіцяці.

Назіранні над прыродай, вопыт, веды аб навакольным асяроддзі ў значнай ступені былі зафіксаваны ў народным календары беларусаў, які арганізоўваў жыццядзейнасць селяніна дзень за днём на працягу года, аднастроўваў цыклічнасць часу, паўтор сезонаў і месяцаў, кліматычных умоў кожнага з іх, у якім працоўныя будні рытмічна чаргаваліся са святамі [3, с. 3–4].

Канструяванне сацыяльных адносінаў адбывалася па прынцыпу як мага большага набліжэння да агульнапрынятай нормы. “Адхіленні” ад нормы ўспрымаліся як нешта выключнае. Разуменне нормы закладалася ў сям’і. У першых гадоў жыцця дарослыя фарміравалі ў дзіцяці ўяўленне аб сістэме роднасных узаемаадносін і месцы саміх дзяцей у ёй. Кожнае сялянскае дзіця масвойвала правілы адносінаў да бацькоў, братоў, сясцёр, дзяцей, цёткаў, бабуль, дзядуль, асноўнае месца ў іх займала павага, паслухмянасць, апамога, клопат [2, с. 29].

Першай выхавальніцай дзіцяці была маці. Яна навучала дзіця мове, у першым правіла паводзінаў. Крытэрыем выхаванасці дзяцей лічылася клопат аб сталых людзях, у першую чаргу, аб бацьках. Выхаваўчая роля бацькі пачыналася з уключэннем дзяцей у працу (у традыцыйным беларускім роднастве гэта адбывалася даволі рана). Бацька кіраваў усімі мужчынскімі работамі ў сям’і, быў галоўным у вырашэнні ўсіх жыццёва важных пытанняў. Мужчына ў сям’і выконваў пачэсную ролю кармільца, а таму быў галоўным членам сям’і. Традыцыя выхавання дзяцей мужчынамі праявілася ў старажытным беларускім звычаі “дзядзькавання” – выхавання дзяцей у сям’і брата маці “дзядзькі” [1, с. 24]. Метадамі выхавання былі ўласны прыклад, асобныя віды гульні, практыкаванне, павучанне, і, часам, пагрозы, насмешкі, кпіны, асаблівае пакаранне.

Асноўнымі сродкамі выхавання дзяцей з’яўляліся праца, фальклор, гульні, цацкі. Праз фальклорныя творы (казкі, легенды, паданні, прыказкі, загадкі, лічылкі, песні, загадкі) дзеці пераймалі асноўныя правілы паводзінаў, маральныя прынцыпы. Значнае месца ў жыцці дзяцей беларусаў занялі гульні і цацкі. У іх прасочваецца сувязь з земляробствам, бытам, навакольнай прыродай. Праз забавы дзеці атрымлівалі жыццёвыя навыкі, атрымлівалі кемлівасць, назіральнасць, вынаходлівасць, пачуццё справядлівасці, прыгожы выгляд, востры зрок і слыху. Фізічныя гульні былі адначасова сродкам эмацыянальнага адпачынку, камунікацыі, фарміравалі пачуццё адназначнай значнасці, выхоўвалі пачуццё таварыскасці, адказнасці за свае дзеянні, давалі першасныя ўяўленні аб справядлівасці, законнасці і пакаранні [33].

Цэласная сістэма выхавання дзяцей існавала ў беларусаў у мінулым як частка агульнай сістэмы традыцыйнага ладу жыцця сельскай абшчыны, якая была цесна звязана і пастаянна ўзаемадзейнічала – парушэнне або пераход адной з іх выклікала адпаведныя працэсы ў другой.

У пачатку XXI ст. прыходзіцца канстатаваць факт разбурэння згаданых традыцый. Сёння вялікую ролю ў справе выхавання дзяцей

нацыянальнай спадчыны павінна адыгрываць школа. Народная адукацыя разам са сродкамі масавай інфармацыі і мастацкай культурай з'яўляецца ў сучасным посттрадыцыйным, індустрыяльным грамадстве асновай камунікатыўнага механізму перадачы інфармацыі паміж пакаленнямі.

ЛІТАРАТУРА

1. Калачова, І.І. Народныя традыцыі і звычаі выхавання. Этнапедагагічны спадчына народаў Беларусі / І.І. Калачова. – Мінск : НІА, 1999. – 179 с.
2. Ракава, Л.В. Традыцый сямейнага выхавання ў беларускай вёсцы / Л.В. Ракава. Мінск : Ураджай, 2000. – 111 с.
3. Сацыяльна-педагагічны патэнцыял беларускіх свят і абрадаў: вучэб.-метад. дапам. аўтар-склад. Т.І. Кухаронак, В.Г. Кухаронак. – Мінск : БДПУ, 2005. – 108 с.

Л.Б. Армоник (Мінск, Беларусь)

ЯЗЫКОВАЯ СИТУАЦИЯ В БЕЛАРУСИ ГЛАЗАМИ ИНОСТРАНЦЕВ

Иностранцы, приезжающие в Беларусь изучать русский язык, оказываются в своеобразной языковой среде. Попробуем посмотреть на неё глазами иностранцев. Ещё у себя на родине они получают минимальные знания о языковой ситуации в Беларуси: по крайней мере, им известно, что в нашей стране говорят по-русски. В процессе каждодневного взаимодействия и общения культурный и языковой опыт иностранцев обогащается, и у них возникают вопросы, касающиеся языковой ситуации в нашей стране. Чтобы удовлетворить интерес учащихся и помочь адаптироваться в новой для них культурной и языковой среде, мы решили подготовить цикл занятий, посвященных языковой ситуации в Беларуси. Для того чтобы составить более полное представление о знаниях и интересах иностранцев в этой области, мы провели анкетирование, в ходе которого предложили иностранным стажерам, обучающимся на курсах русского языка в МГЛУ, описать языковую ситуацию в Беларуси и задать интересующие их вопросы по данной проблеме.

Анализ полученных ответов позволяет понять, какой видится языковая ситуация в нашей стране иностранцам. Ответы студентов мы распределили по следующим аспектам:

1. Статус белорусского и русского языков в Республике Беларусь. Всем опрошенным известно, что белорусский и русский языки являются государственными. Однако один из студентов, видимо, под влиянием языковой реальности наделил русский язык более высоким статусом: *«Русский язык занимает первое место как «главный» язык в Конституции Республики Беларусь, но белорусский язык тоже считается официальным языком Конституции. Но я думаю, что белорусский язык выходит из употребления»*